

tében emondja, / Hét halálos bíne meg lesz bocsájtva.” Vagy: „Aki ezt a kis imáccságot elmondja, / Velem leszen a paradicsomba, / Paradicsom fényébe, / Örök dicsőségébe. Ammën.”

A gyűjtemény imái között az *Ág szülte virágát* címűben, mely a *Szól a kakas, szól reggeli imatípushoz* tartozik, egy romlott szövegű születésmotívum szürreális víziójával találkozzunk: „Ág szülte virágát, / Virág szülte Szent Annát, / Szent Anna szülte szent fiát, / Fijam, fijam, kis Jézusom. . .” Ennek a motívumnak egyik teljes változata így hangzik: „Anafa szülte ágát, / Ága szülte bimbóját, / Bimbója szülte virágját, / Virágja szülte Szent Annát, / Szent Anna szülte Máriát, / Mária szülte szent Fiát, / A világ megváltóját.”

A kötetben tizennyolc ráolvasás is van, melyek szavakkal történő varázslások, hiszen a ráolvasást végző személy a szöveg elmondásával kíván hatni valakire vagy valamire. A magyar ráolvasók funkcióját vizsgálva a kutatók szerint elsődleges célja a gyógyítás, kisebb mértékben a megelőzés, elhárítás vagy rontás. A közzétett szövegek is ezt igazolják, olvashatunk ráolvasást szemverés ellen, szemfájásról, nyavalyák ellen, hideglelés és gyermekszárazság ellen stb. A közhiedelem szerint a ráolvasásoknak egy bizonyos csoportja (gyógyító ráolvasások) titkos, csak kiválasztott személyek ismerhetik a szövegét. Használatukat a körülmények határozzák meg, nem kapcsolódnak dátumhoz, ismétlődő alkalmakhoz. A ráolvasások után legtöbbször ajánlatos volt még elmondani a miatyánkot, az üdvözlégyet vagy a hiszekegyet, hogy a hatás biztos legyen. A bácskerteszi ráolvasások nagyobb részét imanyomatványokról másolták.

Silling István gyűjteménye egy hagyományörző közösség hiedelemvilágát segít megérteni az archaikus népi imádságokon és ráolvasásokon keresztül. Az imák-ráolvasások történeti értéke és költészeti szépsége egyaránt igazolja megjelenésük fontosságát.

SÁRVÁRI V. Zsuzsa

A KÉSEI VERS

Rába György: *Kézrátétel*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1992

Az irodalomtudós, akinek Szabó Lőrincről, Kassákról, Füst Milánról írott tanulmányai, de különösképpen a nagyszabású Babits-monográfia a *türelmes* versolvasás és -értelmezés példamutató reprezentánsai, verseiben hajthatatlanul ragaszkodik a költői beszéd hagyományaihoz. Nem „folytatja” a hagyományt, ahogyan sokan a hagyományban a folytathatóságot vélik meglátni, és nem is újítja meg, ahogyan még többen a hagyományt megújíthatóságában fogadják el. Rába György költő tudatosan és alkatának is megfelelően ágyazódott be a tradíció világába. Más szóval, nem vitatkozik, nem száll szembe, nem áll ellen, viszont annál meggyőzőbben bizonyít. Bizonyít a múlt költészetének, az elődök költői világának igaza, ám nem „igazsága” mellett. Mert van valami, ami nem az „igazságkeresők” találékonyaságán múlik a vers megértésében, van valami rejtélyes, ami az idő végtelensége folytán mindent egyidejűnek mutat. És mindenkor egyidejű. Erről az „igazról” szólnak az irodalomtudós nagy anyagismerettel, tudós alapossággal, végiggondoltan és módszeresen megírt dolgozatai, s erről a versek is. Így bizonyítja Rába György, két irányból, a megértés és az alkotás felől, hogy a hagyományba beágyazott vers nem folytatása és nem megújítása a hagyománynak, hanem egyidejű vele. „Mindig az a

föld ahol állok” – ezzel a sorral zárja az Anti-Kolumbusz című versét. Nem érvényes már a „mezsgyék csábítása”, és „a máglya rajongása hallgat”, meg ami „lehető”, az áll a „magházban megérni készen”. . . Ez a mindennel egyidejű lét a líra leggazdagabb forrásvidéke. Ezt érni tetten a nagy elődök verseiben, ezt frni bele versekbe, verssorokba, ezt a szorongató feszültséget, erős fájdalmat és szigorú indulatot. Innen, erről a pontról látható be Rába György új verseinek világa. Különös, hogy éppen a *fal* a képe – metaforája, hasonlata – ennek a lírai forrásvidéknek. „Forog az évszakok imamalma / nincs aki visszacsavarja / jelenlétünk odakarcolt / talány a falra” (*Kérdések örökléte*); „Bezárhatatlan kapun át / falhoz érkezem én / ott válok magammá időm / nyomommal telten az enyém” (*Az enyém*); „Az ismert világok határán / fal s nekiütköztem a falnak / a dokkok csöndje vár s a homály rám / s a máglya rajongása hallgat” (*Anti-Kolumbusz*). Egyetlen lírai élménykörbe tartozó versek ezek. Az „évszakok imamalma”, a „bezárhatatlan” kapu, „az ismert világok” határa mind előzménye a falnak, amelyen a lét „odakarcolt talány”, nyom, csönd és homály; a megvilágosodás kegyelme. Amelyben a költészet ismerete, leginkább Babits verseinek világa meg a kései Kassák-líra részeseíti a versolvasót, mert ott is megvan az ismert világok határán a fal, a kapu ott is bezárhatatlan, a lét pedig talány a falon. De a megvilágosodás kegyelme hatja át a költő szavait is: a vers és az élet tapasztalatai egyformán a falhoz vezettek. És erre a falra írta fel Rába az újabb magyar költészet legszebb „kései verseit”.

Minden „kései líráknak” vannak közös vonásai. Leginkább abban, hogy az élet tapasztalatai ekkorra – az öregség idején? – összegeződtek. El lehet végezni a tartozik–követel (számítani?) művelet utáni *maradék* – lírai – értelmezését. Ennek a lírai értelmezésnek a summáját közli Rába György a *Kézrátétel* verseiben. S ekközben nem mellékes, hogy a *kézrátétel* „babonás gyógyító eljárás”. Az érintés, a kézzel – a szóval! – érintés gyógyulást és feloldozást hoz. De azt is mondja, hogy van valami sajgó fájdalom, amely megszűnhet ugyan a kézrátétel nyomán, viszont a test és a szellem emlékezetéből ki nem törölhető: „jár-kel zörget rám kopog / karmát hersegteti” (*Ügyésem, az emlékezet*). A „kései líráknak” ez is egyik közös tapasztalata.

Rába kései verseit (itt is) a hagyományhoz való ragaszkodás különbözteti meg. A maradék élet – „rag voltam itt / rendhagyó ígéken” (*Nyelvtan*) – a Nyugat (nemcsak az „első nemzedék”) költőinek versfogalma felé irányítja Rába György figyelmét, a „formahú” költői gondolkodás irányába, ám a hűség a forma emlékét tartja fenn, nem magát a formai kötöttséget, sem a formai zártságot. A Nyugat-vers emléke felszívódott Rába költői képeibe, sor- és strófaszerkezeteibe is, az egész vers kompozíciójába, és ezáltal vált verseinek szövege visszafogottá, sűrítetté és egyúttal feszültséggel is feltöltődött. Rába Györgynek a *Lobbanások* (1973) című kötetéről szólva Lengyel Balázs felfigyelt a „tömörítésre”, ami mostanáig még fokozottabbá vált ebben a költészetben, és rámutatott arra is, hogy az egyre sűrűbb és egyre tömörebb Rába-vers „drámák szuggerál”, mégpedig a „dolgok indoklás nélküli” egymás mellé állításával. Nem kell azonban föltétlenül elvágni a költőtől, hogy indokolja, miért kerül egymás mellé a „Jeges-tenger” meg a „céllálomás”, a „garmadányi” és az „arcod”, vagy a „gyász” és az „akna”, miként *A gazda* című versben. Az „indoklás” a költői beszédben kötőszavakon, nyelvtanon, legfeljebb a szórenden múlik. Ha minimálisra csökken a kötőszavak száma, ha megkopnak és elrejtőznek a nyelvtani és szórendi előírások, akkor a vers szavai – a „dolgok” – magányossá szigorodva és egymásra vetülve, egymásban tükröződve drámai helyzeteket teremtenek, konfliktusokat hoznak a felszínre: a falhoz érkezés, a falnak ütközés, a falra karcolt talány drámáját és konfliktusát. A képek így szüntelenül hátrálnak az életrajzi alapozás

érzelemben, s hogy ebből az érzelmi szorításból mégis kiszabadulhassanak, a hagyományban találnak partra meg kikötőre. Így lesz az ambivalens formahűség, az elődökhöz való ragaszkodás és kötődés Rába György kései verseinek drámai színtere; itt játszódik le – egybeforrottan – a szellem és a test tapasztalatának drámája.

A hagyományhoz való ragaszkodás ambivalens hűségét a nemzedékhez tartozás jelei is mutatják. Nemcsak a közönsnek vehető nemzedéki motívumok szintjén, hanem a versformálás eszköztára, a szavak szembesülésének drámája is. „Mint a szélrázta kuszálta / fatörzsek lombkoronája / árnyal csúszkossa ablakunk / mi helyben járva öntudatlan / kalandozunk” (*Jönnék-mennek*); „Nyújtózkodom / az ágak magasabbak / megdermedünk / én üres tenyerűnek / a fa haszontalannak / majd a törzs üresnek / én vágyamra maradt-nak” (*A fa és az ember*) – így írja Rába György a – közös, nemzedéki? – famotívumot: elég talán Nemes Nagy Ágnes *Éjszakai tölgyfa* című versére hivatkozni, vagy az *Azelőttre*, hogy belátható legyen, a „helyben járva” kalandozás, miként a már idézett „mindig az a föld ahol állok” kép a nemzedék költői világképnek is része, mind a létértelmezés, mind a költői gondolkodásmód keretében. *A személyes idő* szólal meg ebben a motívumban, ugyanígy Rába György madár-verseiben is. S ez már megmutatja, hogy – Rábától kölcsönözve a szót – a Nyugat „oltványai” a metafora zárt kompozícióját írják, még akkor is, ha a „formahűség” csak ambivalens emlékezés a formára az ő verseikben. Kassákról írta Rába György, hogy a metaforikus kompozíció „két sínpáron halad, az érzékelt mögött egy másik, lelki, lételevi, etikai világot villant fel”; a fa- és a madármotívum „mögött” a „helyben járva” drámáját, a befelé fordulás feszültségét, a személyes drámai feloldhatatlanságát, a falnak ütközés talányát. Ez a metaforikus kompozíció zárt szerkezet, amelyben a szavak szüntelenül egymásra utalnak, s ebben az egymásra utalásban forródnak át drámává, messze elhagyva a fogalmi utalások játszóterét.

BÁNYAI János

A MONOSZLÓY-NOVELLA

Monoszló Dezső: *Csillagóra*. Életünk, Szombathely, 1992

1992-ben jelent meg a szombathelyi írók csoportjának és az Életünk szerkesztőségének kiadásában Monoszló Dezső *Csillagóra* című kötete. Az összegezés szándéka hozta létre és az évtizedek folyamán jellegzetessé, különlegessé és épp annyira rejtélyessé alakult Monoszlóy-novella világát; lényegét, olvasási lehetőségeit hozza közelebb az olvasóhoz.

Nem mintha a Monoszlóy-novellát a maga egyediségében besorolni vagy a kortárs írók műveivel mindenáron rokonítani szeretném, de ha a *Csillagóra* novelláit olvasom, gondolatban (és olykor ténylegesen is) még két kötetet helyezek mellé. Az egyik Mészöly Miklós *Volt egyszer egy Közép-Európa* (1989), a másik Mándy Iván *Tépett füzetlapok* (1992) című könyve. Ezt a gondolatmenetet elsősorban szubjektív befogadói élmények inspirálják, de más tényezők is befolyásolják. Olyan kötetek ugyanis ezek, amelyek – amellettt hogy válogatások, azaz írói életművet mutatnak be – jelenkorunk prózairodalmának jellegzetességeit, a kisprózai formák alakulásának folyamatát tükrözik, a korszak törekvéseinek, törvényszerűségeinek felelnek meg, ezeket valósítják meg, illetve hozzák létre, még ha olyannyira különböző személyiségű írók művei is. Ugyanakkor igen nagy horderejű kérdéseket vetnek fel, mondhatjuk, intellektuális tartalmaktól izzanak, s teszik